

РЕГІОНАЛЬНІ РИНКИ ПРАЦІ: ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ТА ВПЛИВ НА ПІДВИЩЕННЯ ЖИТТЄВОГО РІВНЯ НАСЕЛЕННЯ

У статті розглянуті проблеми становлення регіональних ринків праці за умов трансформації соціально-економічних відносин і формування національної економічної системи в Україні. Проаналізована залежність життєвого рівня населення регіонів від рівня розвитку національного та регіональних ринків праці.

Ключеві слова: сегменти ринку, регіональні ринки праці, зайнятість, соціально орієнтована ринкова економіка, гармонізація економічних відносин.

I. Вступ. Рух товарів і послуг в економіці, орієнтованій на критерії ефективності і здатній до розвитку, відбувається на основі ринкових відносин, тому і робоча сила виступає, невід'ємним сегментом економіки, створивши ринок праці. Ринок праці – суспільно-економічна форма руху трудових ресурсів, механізм виявлення, погодження і пропонування робочої сили.

В умовах реформування соціально-економічної системи і переходу економіки України до ринкових відносин зростає роль розвитку й становлення ринку праці, який є невід'ємною складовою ринкової системи господарювання. Ось чому одним з найважливіших аспектів соціально-економічного життя населення, пов'язаних із задоволення потреб людини, виступає у її зайнятість. Трудова зайнятість населення забезпечує виробництво валового національного продукту – економічну основу життя регіонів і суспільства в цілому. Також праця має і соціальний характер, який полягає у самореалізації через суспільно корисну діяльність. Процес становлення ринку праці в Україні супроводжується посиленням його сегментації. Кожний сегмент, як зайнятого, так і незайнятого населення відрізняється специфікою свого соціального статусу, економічною поведінкою, рівнем та стабільністю доходів.

Отже зайнятість – це важливе явище соціально-економічного життя суспільства, яке не вичерпується проблемами безробіття, а

поєднує такі аспекти, як раціональне використання праці; відповідний рівень життя працюючого населення; задоволення потреб економіки у робочій силі з урахуванням якості та кількості; задоволення професійних потреб працівників, включно з потребою у професійній освіті; соціальну підтримку у разі втрати робочого місця, тощо. Тому недосконалість механізму функціонування ланок ринку праці потребує вивчення та проведення реформ в напрямку функціонування та розвитку ринку праці.

II. Постановка завдання. Проблеми розвитку ринку праці є об'єктами наукових досліджень. Вивченням питань у цьому сегменті займаються такі вчені як С.І. Бандур, Т.А. Заяць, В.В. Онікієнко, О.А. Грішнова, М.Д. Романюк та ін. Перехід України до побудови і функціонування досконалої соціально орієнтованої ринкової економічної системи є одним з важливих напрямків реалізації економічної політики країни. В концепції дослідженні однієї із пріоритетних частин цієї складової є створення сприятливих умов для становлення та розвитку ринку праці.

Розвиток ринку праці України проходить під знаком адаптації до економічної ситуації, яка характеризується усе ще значною фінансовою розбалансованістю економіки, недостатньою динамічністю заходів щодо реформування господарського механізму. В основі зрушень на ринку праці України лежать такі процеси як формування багатоукладної економіки, створення нових організаційних форм, задіяння нових механізмів управління, насамперед, реальні зрушення в лібералізації економіки.

III. Результати. Гармонізація економічних відносин між усіма суб'єктами ринку праці розкриває значні перспективи для ефективного розвитку ринку праці. Мають бути забезпечені правові умови функціонування цього ринку, тобто юридична свобода працівника. Також важливий критерій для становлення ринку праці є відповідність працівника вимогам робочого місця, тобто су-

купність фізичних розумових та духовних якостей людини, які використовуються в процесі виробництва товарів і послуг.

При раціональному використанні трудового потенціалу, працівник має можливість забезпечити собі гідний рівень життя, тобто задовольнити потреби своєї родини у соціальних благах. У такому випадку основна активна частина населення практично може забезпечити високу якість життя без допомоги держави. Це означатиме для держави підвищення темпів економічного зростання, збільшення надходжень до бюджету, стабілізацію в соціальній сфері.

На початку 90-х років ХХ століття ринки праці зазнають суттєвих змін як від позитивних, так і негативних чинників. Перетворення ринкової структури викликали позитивні зміни у сфері зайнятості у зв'язку з розвитком підприємництва, нових форм зайнятості, але у той самий час зменшився попит на працю, посилилась диференціація трудових доходів, та інші зміни, які негативно впливають на розвиток ринку праці.

Ще один з чинників, який впливає на становлення ринку праці це глобалізація соціально-економічного життя, яка призвела до створення спільних підприємств і міжнародних корпорацій, що мало позитивний вплив, але у той самий час це призвело до підвищення трудової міграції.

Вплив державного регулювання дало змогу самостійно обирати місце і спосіб заробітку. В результаті сталися такі негативні наслідки, як зменшення доходів і збільшення податкового тиску, скорочення соціального фінансування.

В результаті впливу на ринок праці цих та інших чинників на кінець 90-х років, ринок праці істотно змінився. Характерними негативними ознаками відповідного періоду стали: економічна вимушеність, не гарантованість, неефективність, нерациональність, які понесли за собою такі втрати, як нерациональне використання людського потенціалу, зменшення соціальних гарантій, падіння життєвого рівня значної частини населення, значного розшарування в соціальній сфері, високий рівень безробіття, який у свою чергу призвів до підвищення міграційних процесів.

В період з 1992–1996 рр. в економіці України посилено проходять приватизаційні

процеси, тобто змінюються форми власності. Відбувається зміна сфер в яких був задіяний трудовий потенціал. Так, кількість зайнятих у державному секторі скоротилася на 6083 тис. осіб, в той самий період в альтернативних секторах економіки чисельність працівників зростає на 2203 тис. осіб. Невідповідність зменшення чисельності працівників в одній сфері і зростання в іншій можна пояснити зростанням неофіційної зайнятості, відбувається поширення нелегальної діяльності. Тіньовий сектор економіки в Україні в цей період становив до 50% ВВП.

Загострилися суперечності між ціноутворенням на товарних ринках та ринках праці, між товарним та грошовими потоками кругообігу. На товарних ринках ціноутворення підлягало лібералізації, а на ринку праці заробітна плата регулювалась адміністративними важелями, тому зростання цін на товарному ринку значно перевищували темпи зростання заробітної плати. У 1996 році понад 32 млн. осіб, або 63% всього населення мали середній дохід, нижчий за межу малозабезпеченості. Відбулося стрімке скорочення працюючих, яке і надалі має тенденцію до збільшення. Так на 01.01.96р. число офіційно зареєстрованих безробітних становило 126,9 тис. чол., на 01.01.98р. – 350,5 тис. чол., на 01.01.2000р. – 637,1 тис. чол., то вже на 01.03.2002 р. чисельність незайнятих громадян України сягала 1,2 млн., а на 01.01.2005 р. безробітне населення (за матеріалами МОП) у працездатному віці становило 1 млн. 595,2 тис. чол. Перерозподіл робочої сили, перебудова система розподільчих відносин, зниження життєвого рівня, сприяла виникненню принципово нових умов відтворення населення. Відбулося глобальна міграційна рухливість населення, як в середині держави так і чималі міграційні переміщення трудових ресурсів за кордон. Можливість одержання роботи за кордоном розглядається як додатковий засіб пом'якшення ситуації із безробіттям та необхідною умовою підвищення добробуту власного і членів родини. Отже, трудову міграцію можна розглядати як форму самоорганізації суспільства, його реакцію на негативні умови, в котрих опинились більшість населення в період соціально-економічних перетворень.

Через зміну місця роботи в Україні упродовж 1998 р. змінили постійне місце прожи-

вання 145333 чол., з яких 41010 чол. – це внутрішньорегіональні трудові мігранти, 88461 чол. переїхали на постійне місце проживання у зв'язку із зміною роботи, до інших регіонів України, а 11561 чол. емігрували на постійне місце проживання до інших країн.

Міграційні процеси особливо активно впливають на підтримування рівноваги між попитом і пропозицією робочої сили на регіональних ринках праці в межах країни, а також на інтеграцію ринків праці країн ближнього та дальнього зарубіжжя, змінюють якісні і кількісні характеристики робочої сили регіонів, виконують функцію демо-економічного інвестора в регіони та країни-реципієнти і сприяють погіршенню якісного складу працересурсного потенціалу у регіонах та країнах-донорах.

Фактори трудової міграції на макрорівні визначають проблемні сторони трансформаційних процесів української економіки. Дія загальних міграційних процесів на мотиваційну поведінку робочої сили має свої особливості в залежності від специфіки того чи іншого регіону. Вплив політичних обставин у різних регіонах загалом однаковий, а соціально-економічні процеси мають свої регіональні відмінності. Так Східні і Центральні області України в умовах економічного спаду мали багатогалузеву промисловість, розвинуту інфраструктуру, достатньо забезпечену природними і трудовими ресурсами, що в загальному створили ширші можливості для переорієнтації виробництва, і навпаки, менш індустріальний Західний регіон зазнав більш руйнівного впливу кризових явищ.

Львівська, Івано-Франківська Тернопільська області, Закарпаття та Буковина успадкували серйозні проблеми у балансуванні попиту і пропозиції на регіональних ринках праці, оскільки у цьому регіоні і раніше був значний надлишок трудових ресурсів і висока зайнятість населення в індивідуальному підсобному господарстві, яка сягала 18–25% проти 8% у середньому по Україні.

В контексті розвитку й регулювання ринку праці, міграційні процеси в Західному регіоні мають істотні відмінності від інших регіонів. Пов'язано це перед усім географічним розташуванням відповідного регіону, тобто прикордонним розміщенням, високою густиною населення та історичними особливостями соціально-економічного розвитку.

Суттєво зросло міське населення Західного регіону України, і в основному за рахунок міграційних процесів. Так, у 1959 р. міське населення тут складало 1578,7 тис. чол., а у 2004 р. – 3205,4 тис. чол. За відповідний період міське населення збільшилося у Львівській області з 821,4 до 1660,5 тис. чол., Івано-Франківській відповідно з 249,4 до 616,8 тис. чол., Закарпатській – з 264,9 до 529,3 тис. чол., Чернівецькій – з 203,0 до 398,8 тис. чол. Сільське населення в даному регіоні зменшилося на 155,3 тис. чол., і лишень у Закарпатській області сільське населення зросло з 655,3 тис. чол. у 1959 р. до 736,6 тис.чол. у 2004 р.

IV. Висновки. Стан і розвиток економіки України залежить від багатьох соціально-економічних аспектів, один з яких є ринок праці. Завданням сучасного етапу у сфері регулювання зайнятості є перехід до активної політики на ринку праці, тому що стан трудових ресурсів – є важливим індикатором розвитку регіонів, ринки праці мають чітко виявлене територіальне закріплення.

Потрібна цілеспрямована політика держави по поліпшенню зайнятості населення, як в країні в цілому, так і в її регіонах, зокрема пріоритетними напрямками реформування ринку праці в Україні є вдосконалення системи оплати праці, розширення можливостей отримання населенням офіційних основних і додаткових доходів, соціальна підтримка окремих груп населення, запобігання зростанню безробіття, створення і надання нових робочих місць. Необхідно врахувати і те, що додаткові робочі місця можуть бути створені за таких умов, як активізація діяльності наявних промислових підприємств шляхом їх перепрофілювання, надання додаткових інвестицій для технічного переозброєння цих промислових одиниць, а також створення малих підприємств для переробки місцевої сировини, підприємств по випуску товарів широкого вжитку і наблизити їх до споживачів, реструктуризації економіки і підтримки вітчизняного товаровиробника.

Вплив держави на зайнятість населення за допомогою економічних важелів має першорядне значення, але цим не має обмежуватися. Важливе значення також мають інституційні засоби впливу – соціальне страхування на випадок безробіття, державна служба

зайнятості, законодавство про працю і зайнятість, спільна діяльність соціальних партнерів на ринку праці.

1. Україна у цифрах 2005. Статистичний довідник. За ред. Осауленка О.Г. Державний комітет статистики України. К.: Видавництво: Консультант, 2006. – 248 с.

2. Соціальні пріоритети ринку праці: методологія, практика, шляхи забезпечення / С.І.Бандур, Т.А.Заяць, В.В.Онкієнко, О.О.Кучинська, Ю.П.Туранський та ін. – К.: РВПС України НАН України, 2001. – 261 с.

3. Герасимчук В.І. Проблеми трансформації зайнятості і розвитку ринку праці України – К.: Вид-во ТОВ "ПРИНТ ЕКСПРЕС". – 2001. – 254 с.

4. Грیشова О.А. Трансформація зайнятості в Україні у перехідний період // Науковий збірник. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – Вип.1. – Івано-Франківськ: Плай, 2005. – С.14–18.

5. Ромашок М.Д. Зовнішні міграції населення України та їх регулювання в контексті реформи соціально-економічної системи: національні пріоритети та регіональна диференціація // Вісник Прикарпатського університету. Економіка. – Вип.1. – Івано-Франківськ: Плай, 2004. – С. 8–22.

6. Сус Т.Й. Загальна концепція сегментації ринку праці Прикарпатського регіону // Науковий збірник. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – Вип.1. – Івано-Франківськ: Плай, 2005. – С. 81–85.

7. Калашиківа Т.М. Трудові ресурси в системі регіонального розвитку // Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції "Регіональні проблеми зайнятості і ринку праці." Економічна думка. Тернопіль, 2004. – С. 65–66.

8. Храмов В.О. Механізм реалізації політики зайнятості: актуалізація регіонального виміру // Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції "Регіональні проблеми зайнятості і ринку праці." Економічна думка. Тернопіль, 2004. – С. 109–112.

In the article the considered problems of becoming of regional labour-markets subject to the condition transformation of socio-economic relations and forming of the national economic system in Ukraine. It is analysed, dependence of standard of living of population of regions on the level of development, in particular political, public, economic and social.

Репела Н.П.

МІГРАЦІЙНИЙ РУХ НАСЕЛЕННЯ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ ТА ЙОГО СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ

У статті висвітлюються сучасні тенденції міграційного руху населення Карпатського регіону, з'ясовується роль і місце трудової міграції в системі всіх міграційних переміщень населення, її економічні і соціальні наслідки

Ключові слова: міграція, еміграція, зовнішня трудова міграція, демографічна ситуація.

I. Вступ. Міграції, що являють собою сукупність усіх видів переміщень населення у просторі, призводять до зміни його географічного розміщення, густоти та заселеності територій. Їх супроводжують збільшення або зменшення чисельності населення, зміни його статеві-вікового, сімейного, шлюбного та етнічного складу, соціальної структури територіальних спільнот як у місцях виходу, так і в місцях вселення емігрантів.

Хоча міграція не є незвичним явищем й існувала вона протягом всієї історії людства, тільки в останні роки набула справді глобальних рис. Не в останню чергу цьому сприяли розвиток систем комунікацій, інтернаціоналізація і глобалізація економіки та

диспропорції демографічних ситуацій різних країн.

Сьогодні у світі, за різними оцінками, налічується від 150 до 175 млн. осіб (понад 3% населення планети), які проживають за межами країн свого походження. З них понад 65 млн. – мігранти. Участь українців у глобальних світових міграційних процесах – вражаюча. Понад 30% усіх українців (близько 20 млн.) живуть за межами України як закордонні українці, які є громадянами інших держав і глибоко інтегровані в їх суспільства. А українські мігранти становлять близько 20% громадян України (понад 7 млн.) і понад 10% від загальної кількості мігрантів у світі. Серед країн-донорів пострадянського простору Україна продукує найбільше трудових мігрантів. Цей показник особливо тривожний на тлі депопуляції українського етносу – низької народжуваності й високої смертності.

Коли у ХХ столітті українська нація була нацією депортованих, то у ХХІ столітті вона стала нацією мігрантів.

II. Постановка завдання. *Мета завдання:* дослідити демографічний стан та міграційні процеси Карпатського регіону.